

Nord for Eirik Raudes Land

av forsker Ole Steinert

Møysommelig stanger det danske skip „Nella Dan“ seg mot nord-vest gjennom drivisens hvite og blågrønne fragmenter. Jan Mayen ligger allerede flere grader østenfor og sønnenfor oss. Tåkebeltet som vanligvis markerer isens møte med det åpne hav, er likeledes for lengst passert. Omkring skipet, så langt øyet når, sees myriader av isflak – glitrende i midnattssolen.

Vi er på vei mot Danmarkshavn i Dove Buk, en isolert utkantsstasjon på 76° 46' nordlig bredde på Nordøst-Grønlands barske kyst. Det er ikke ofte nu lenger, at disse deler av kysten beferdes på dette vis. Til tross for flittig bruk av helikopter som skipet bringer med, er den tidsødende leting etter gangbar led i isen et altfor kostbart hinder for skipsfarten. Kun hvert annet år ser den danske stat seg i stand til å sende forsyninger ad sjøveien til dette nordligst bebodde punkt på denne side av det grønlandske kontinent.

Stedets besetning på tolv mann får enkelte besøk i løpet av denne periode av både fly og helikoptre, men skipsanløp er likevel den Store Begivenhet – både på godt og ondt. Nu fylles lagrene med fri-

ske forråd av kjøtt, frukt og grønnsaker; en overflod som inviterer til et kortvarig fråtseri i skarp kontrast til de siste måneders kost. Stasjonens brennstofftanker blir fylt opp, og alle hånle saker til å møte de kommende to år med blir bragt i land. Det siste som blir notert mottatt, gir seg til kjenne først når skipet etter få dager skyndsomt stevner sydover for å unnsnippe de nye ismasser fra nord. Da velter forkjølelsen frem i ubeskyttede kroppor og smykker stasjonen med oppblåste ansikter og rinnende neser.

Vi har vært heldige med reisen i år. Den 2. august gikk „Nella Dan“ fra København og ankom til Danmarkshavn kun syv dager senere. Tidligere har det skjedd at skipet har ligget i dagevis kort fra kysten uten mulighet til å komme gjennom isen som Grønlandsstrømmen presser sydover. Under slike forhold kommer en ikke frem selv med isforsterkede fartøyer. Bare ved få anledninger har man med skip vært nordover langs kysten av landet nord for Dove Buk. Det lengste man har vært med danske skip er til Norske Øer på 79° N.

Medio august er tidspunktet da isen

Hareskåret og Stormbugten vest for vejrstation Danmarkshavn.

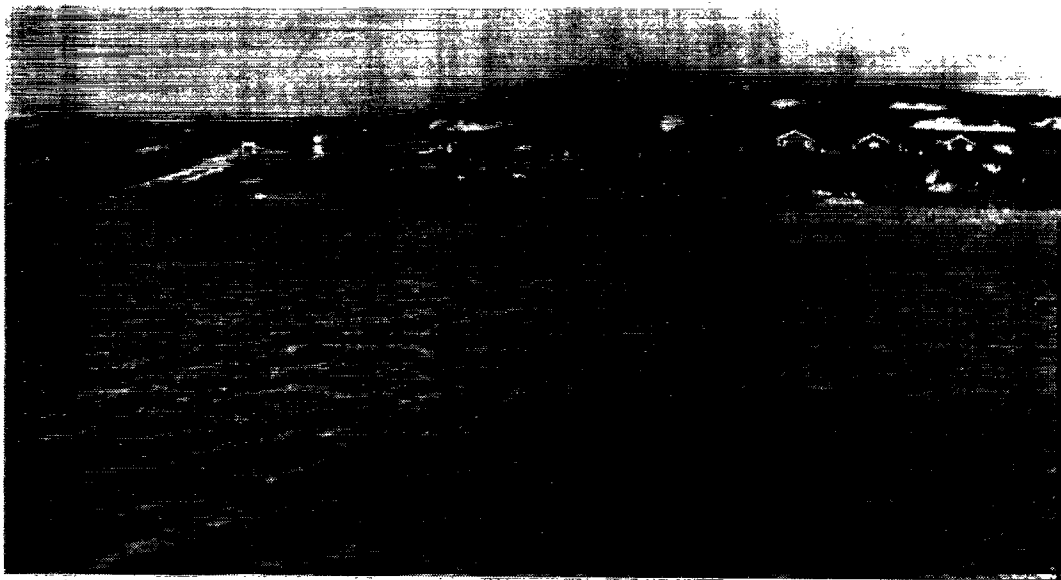
Fot.: Ole Steinert (1972).

vanligvis forlater Dove Buk, men dette skjer ikke hvert år. Snemeltingen begynner så smått i mai måned i disse strøk. Ved månedsskiftet mai/juni bryter elvene opp, og i juli løsner isen fra kystene. Selv om juli er den varmeste måned, kan likevel temperaturen komme under frysepunktet på dagtid. I siste halvdel av august kan isen enkelte steder i Dove Buk bli tykk nok til å holde seg i flere dager. I oktober er den over alt sterk nok til å tillate sledekjøring. På dette tidspunkt er solen klar til å forsvinne under horisonten, for ikke å komme til syne før til neste år.

Den vanskelige adkomst og den derav følgende knapphet på resurser ved stasjo-

nen, utelukker Danmarkshavn som et reisemål for opplevelseshungrige ferisesøkende fra syden. Her til får kun de adgang som kan oppvise faglige beveggrunner for sitt besøk. Om dette ikke er tilstrekkelig, opererer de pliktoppfylende danske tjenestemenn i København med transport- og oppholdsutgifter for besøk til Danmarkshavn, som i sammenligning vil gjøre reiser til de fleste andre steder på kloden til en rimelig fornøyelse.

Danmarks suverenitet over Grønland forplikter landet til å utføre værobservasjoner på vegne av de store luftfartsorganisasjoner. Telestasjon Danmarkshavn inngår i nettet av observasjonsstasjoner i denne del av verden. Værrapportene ba-

Vejrstasjon Danmarkshavn.

serer seg på såvel bakke- som høydemålinger av vindens hastighet og retning og luftens trykk og temperatur. Flere ganger i døgnet sender Danmarkshavn sine observasjoner over radio til Angmagssalik lenger sør på kysten. Herfra går meldingene videre via Reykjavik til fordeling i Europa.

Men selvom utførelsen av værobservasjonene er stasjonens ubestridt viktigste oppgave og grunnlaget for dens eksistens, har Danmarkshavns plassering gjort stedet til et møtested for mange faglige disipliner. Foruten solobservasjoner som utføres av stasjonens folk i den tid solen er over horisonten, registrerer følsomme instrumenter døgnet rundt aktiviteten i ionosfæren og de dypere liggende lag i jordskorpen.

All denne saklighet omkring Danmarkshavns nuværende oppgaver kan lett

gi inntrykk av at vi dermed berører de vesentligste sider ved stedet. Langt der i fra! Danmarkshavn og dets nærmeste omgivelser bærer navn som viser til noen av de stolteste bedrifter innen utforskningen av Grønland. Det er grunn til å minne om at „oppdagelsen“ av Grønland hvor nordøstkysten gjensto til sist, ikke var avsluttet før i 1907. Dette var kun to år før amerikaneren Robert Peary nådde Nordpolen og fire år før Roald Amundsen var på Sydpolen – og ble da gjennomført av en ekspedisjon utgått fra Danmarkshavn. Det er dette Danmarkshavn vil bli husket for!

En av de første europeere som landet på Øst-Grønland var den engelske kaptein Charles Clavering. På sydsiden av den øy på 74° N som i dag bærer hans navn, traff han i 1823 en liten flokk eskimoer på kun tolv individer. Dette er

Fot.: Ole Steinert (1972).

første og siste gang fastboende eskimoer er blitt sett nord for Angmagssalik-egnen inntil danskene grunnla kolonien i Scoresbysund i 1925. Tiltroen til Hans Egedes opplysninger om østgrønlanderne, innsamlet under hans reise til det sydlige Grønland i 1723,

„de ware wilde og galne, at de slaer andre Folch ihiell og æder dem op“,

var nok blitt noe svekket i løpet av de hundre år som var passert. Likevel er det underlig at Clavering i så liten grad la vekt på sitt møte med dette isolerte samfunn i sine dagboksopptegnelser.

Rester etter tidligere eskimoisk bosetting finner man i dag flere steder nær Danmarkshavn. I de senere år har den danske forsker Eigil Knuth funnet spor etter eldre bosetting så langt nord som på Peary-land. Spørsmål om når og hvorfor

denne bosetting døde ut har ført til mange spekulasjoner, men ennå er disse spørsmålene ikke tilfredsstillende besvart.

Ganske langsomt ble landet lagt åpent. Sydfra var tyskeren Koldewey i 1870 nådd frem til litt nord for Kap Bismarck, til ca. 77° N. Sterke stormer, usiktbart vær og mangel på proviant tvang ham til å vende om. Den varde han oppførte, sto hittil på det nordligst nådde punkt på kontinentets østkyst.

Nordfra hadde Robert Peary tre ganger skuet ned mot dette ukjente land og hadde måttet snu uten å nå frem. To ganger – i 1892 og 1895 – kom han vestfra over innlandsisen til Independencefjorden. En gang trengte han over havisen langs nordkysten av Peary-land helt ned til syd for Kap Bridgman, hvor han bygget en varde på 83° N. Det var i 1902

han gjorde dette sitt siste forsøk på å innta denne etterstrebt landstrekning.

Men stadig lå den der og fristet som et eventyr – som en uløst gåte. Det ble danskeren Mylius-Erichsen som løste den. Han la planen for landets inntagelse, og hans ekspedisjon, Danmarks-ekspedisjonen, gjennomførte den.

Mot denne bakgrunn kan man forstå at Mylius-Erichsens ekspedisjon ble omfattet med enorm interesse både innenlands og utenlands da den forlot København 24. juli 1906. 28 mann reiste med til Danmarkshavn som var valgt å være ekspedisjonens hovedbase. Kun 25 vendte tilbake.

I slutten av mars 1907 dro ti mann fordelt på fire sledehold ut fra Danmarkshavn. Deres mål var å kartlegge kysten så langt nord de kunne nå og prøve Robert Pearys teori om at Grønland var delt i to av Independence-fjorden med Peary-land som en selvstendig øy i nord.

I løpet av mai og juni vendte tre av holdene tilbake. Men Mylius-Erichsen i følge med Hagen og grønlenderen Brønlund, forble stadig der ute. Isforholdene i sommertiden tillot ikke ekspedisjonens øvrige deltagere å komme de tre til hjelp. Først i slutten av september kom unnsetningsholdet av sted. De var tilbake en måned senere uten å ha funnet de savnede.

Den neste ekspedisjon under ledelse av J. P. Koch skulle avsløre tragedien. Sledet holdet nådde Lamberts Land på 79° N den 19. mars 1908 og fant her Brønlund ihjelfrossen i en liten klippehule. I hans private dagbok som var ført på grønlandsk, sto til sist en melding på dansk som lød:

Omkom 79-Fjorden efter forsøg Hjemrejse over Indlandsisen, i November Maaned jeg kommer hertil i aftagende Maaneskin og kunde ikke videre af Forfrosning i Fødderne og af Mørket.

De andres Lig findes midt i Fjorden foran Bræ (omtr. 2½ Mil). Hagen døde 15. November og Mylius omtrent 10 Dage efter.

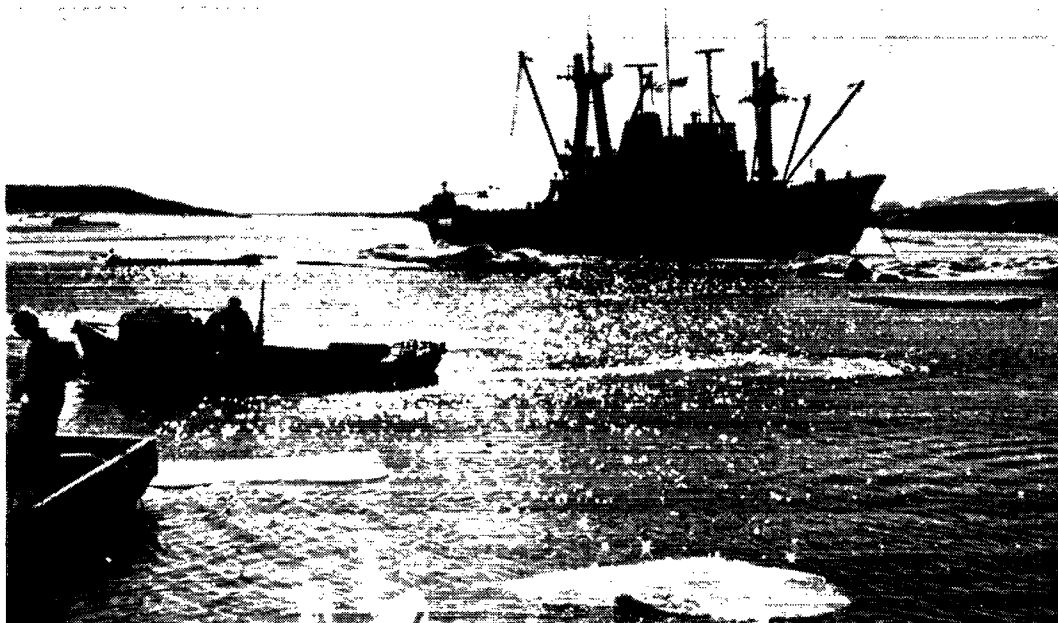
Jørgen Brønlund.

Kun én av dem skulle altså nå så langt at han kunne gi til kjenne for dem som kom til hjelp: Vi er døde!

Likene til Hagen og Mylius-Erichsen er aldri blitt funnet. Ekspedisjonen vendte hjem den 23. august 1908 med sin oppgave løst – den resterende del av Grønlandskysten var kartlagt og vitenskapelig undersøkt.

Knappt noe annet sted jeg har besøkt, har jeg opplevd innflytelsen fra fortidens pionerer så sterk som i Danmarkshavn. Achton Friis' avslørende og humørfylte bok om livet i Danmarkshavn i den tid Danmarksekspedisjonen lå her, er flittig benyttet av stasjonens nuværende besetning. Ingen tur kan planlegges uten at steder blir nevnt som Friis har beskrevet, eller som bærer minner om tidligere besøkende.

Noen timers fottur mot nord langs kysten ligger Micardbu, oppkalt etter franskmannen Micard som hadde sitt vinterkvarter her i 1938. Ved neset en drøy kilometer fra stasjonen har den amerikanske millionøse og Arktis-farer Miss Boyd satt fast en plate i klippen ved foten av en varde til minne om sitt besøk med den norske båt „Veslekari“ rett før

Losning ved Danmarkshavn.

Fot.: Ole Steinert (1972).

den andre verdenskrig. Flylandingsstripen nær stasjonen, Syltekrukken, er oppkalt etter Sylte som anla den sammen med sin lillebror – Lille-Sylte. Sylte fikk sitt navn den dag hans hund løp vekk og han ropte dens navn fra alle åsene omkring: „Syltetøj! Syltetøj!“

Få kommer rekende forbi et sted som Danmarkshavn, men vinteren byr likevel på høysesong for denne trafikk. Med jevne mellomrom – om enn med uker i mellom – stopper kystvaktpatruljens folk opp for en tid under sin ensomme vakt-runde langs kysten med slede, hunder og telt. De reiser sammen to og to og lever på mat som er utlagt i gamle fangsthytter på deres vei. For to år binder de våge-lystne seg til en hård militærtjeneste i „Sirius“. Patruljens oppgave er å hevde

Danmarks suverenitet fra Daneborg i syd til Nordøstrundingen i nord – over 1000 kilometer med værbitt og ubebodd kyst hvor temperaturen om vinteren kan komme ned under -40° C.

Forløperen for „Sirius“-patruljen var den gruppe landsfogden Eske Brun lot opprette i 1941 for å hindre tyskerne i å sende værmeldinger til tyskokkuperte områder fra grønlandsk territorium. Det var flere nordmenn med i denne fra starten – blant dem den kjente fangstmann Henry Rudi. Mange er de historier som ennå går der oppe om ham. De sa han ikke alltid mestret sitt hundespenn like godt – vel saktens for å få en historie ut av det. Når han kjørte ut fra sin boplass kunne man høre hans rop til hundene: „Til høyre! Til høyre, sa jeg!“ Og igjen,

Vejrstationens slædehunde.

Fot.: Ole Steinert (1972).

gang på gang i økende vrede det samme rop, fulgt av eder og skjeldsord. Det går en stund i stillhet. Så lød hans stemme igjen, men nu roligere og ganske oppgitt: „Så gå til venstre da, I svinepelse!“

Alle må de ha bidradd til å ha skapt den godvilje som rår ennu i dag overfor nordmenn i alminnelighet og overfor de norske menn i særdeleshet som skaffet seg sitt levebrød i disse strøk ved jakt og fiske. Hva kan ellers grunnen være til at en tilfeldig besøkende nordmann skal oppleve å være forsanger ved fremførelsen av en av de gamle norske fangstviser fra tiden før H. Devolds okkupasjon av Eirik Raudes land:

Blant de svarte fjelle oppi høga nord
der hvor jettebreen styrter seg i fjord

kjører jeg mitt hundespann og røkter
feller dagen lang
og en rev det bli'r det nu og da i blant.

En moskus står med ragg så tjukt og langt
og jeg mangler kjøtt og legger bøssa an
og den rugger litt på ho'det – før den dør
– den svarte tass
og jeg kjører hjem til hytta med mitt læss.

Utpå isen ligger snaddom tjuk og feit
frem jeg sniker meg på magen varm
og sveit
men den løfter litt på ho'det – ser seg
hånlig om og ler
to digre luffer er det siste som jeg ser.

Men når bjørn har været i hytta er det
trist

og jeg minnes all den mat som her var sist
og jeg sværger dyrt og hellig: „Det skal
bli en annen dans“
men den lurefassen har den sjette sans.

Hjem til gamle Norge tanken ofte går
de som treller under klokka for meg står
her på Grønland kan det ofte være
både surt og stritt
men vi har det jo så hyggeligt og fritt.

Men Danmarkshavn er også natur,
hvis mektighet og skjønnhet stiller en
stum overfor Skapelsesaktens mangfoldighet.
Mot syd brer Bukten sin blåsorte flate
mot Koldewey-øyenes karakteristiske profiler,
flekke av isfjell som innlandsisen i overflod
har kastet fra seg. I nord strekker landet seg
stenfylt og goldt, i vidder og småvann, til det
svinner som blåner langt i det fjerne. I øst
ligger havet dekket av is. I vest skjuler fjellenes
takkete barriere innlandsisens mektige hvelving.

Hver dag er forskjellig fra den som
gikk forut. Det er høst. Trekkfuglene
samles og forbereder sin reise sydover.
De fleste har dradd, men ennå nøler en del.
I havet feter selen seg og forbereder sin
overvintring. Den føler seg trygg.

Ennå er dens spekklag for tyndt til at den
flyter i avlivet tilstand. Jegerne vil vente
ennå en tid.

På Lille Snenæs, noen timers fottur fra
Danmarkshavn, residerer Øst-Grønlands eneste
hvalross-koloni. De klumper seg sammen på
stranden, ruller seg om på ryggen med støttenner i
været, og lar seg knapt forstyrre av måpende
besøkende på to ben. Så lenge bukten er åpen er det
ingen grunn til å flytte.

Men hurtig lir det mot slutten også for
denne årstid. Havvannet tilgrøtes av halvstivnet isvann.
Moskusene som vi tidligere traff daglig,
trekker til andre marker på jakt etter føde.
Vi lærer igjen hva nattemørke er. Snart skal
natten oppsluke det hele og kun indrømme en
kortvarig lysning i syd en gang om dagen.

Imidlertid, ikke alle i Danmarkshavn
tilhører Arktis. En del av oss er besøkende
med tillatelse til å nyde friheten på prøve.
Vi har plikter på en annen klode – oppgaver
som eier oss og begrenser vårt valg av tilværelse.
For oss er eventyret slutt.

Det er en klok manns tale i Knud Rasmussens ord:

„For alle Rejser i Verden er kun til for den,
der gjør Rejsen; tilbage til Andre bliver kun det
Fattige, som Ord kan give.“